

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asiantuntijalausunto; hallituksen esitys lastensuojelulain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi (HE 149/2025 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sisäministeriötä lausumaan kirjallisesti hallituksen esityksestä lastensuojelulain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen tavoitteena on torjua nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen. Hallitus on sitoutunut ottamaan käyttöön tarvittavat keinot nuoriso- ja jengirikollisuuden määrätietoiseksi torjumiseksi ja vähentämiseksi. Ongelman ratkaisemiseksi hallitus toteuttaa laajan joukon sekä kovia että pehmeitä toimenpiteitä. Ilmiöön puuttuminen vaatii moniammatillista otetta. Muutokseen otetaan mukaan koko yhteiskunta, lähtien kotien ja vanhempien kasvatusvastuun tuesta sekä syrjäytymisen ja syrjinnän vastaisesta työstä aina kotoutumis- ja maahanmuuttopolitiikkaan saakka. (Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58)

Sisäministeriön johdolla valmistellun sisäisen turvallisuuden selonteon mukaan tavoitteena on, että vakava nuoriso- ja jengirikollisuuden eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Suurin osa nuorista Suomessa ei tee rikoksia: viime vuosikymmeninä nuorten rikoskäyttäytyminen onkin vähentynyt huomattavasti niin kyselytutkimusten kuin viranomaistilastojenkin perusteella, erityisesti muiden kuin väkivaltarikosten osalta. Rikokset kuitenkin kasaantuvat pienelle ryhmälle nuoria, joka tekee toistuvasti vakavia rikoksia. Alle 21-vuotiaiden ilmi tulleiden väkivaltarikosten määrä on viime vuosina kasvanut. Kasvu on ollut merkittävintä alle 15-vuotiailla. Rikoksia tekevät nuoret voivat ryhmäytyä tehdäkseen yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Jo olemassa olevat ryhmät voivat rekrytoida nuoria ja alle rikosvastuun olevia lapsia rikosentekijöiksi. Oikein ajoitetuilla ja mitoitetuilla, riittävän laaja-alaisilla ja koordinoituilla toimenpiteillä ehkäistään sekä nuorten väkivaltaista käyttäytymistä että katujengirikollisuutta. (Valtioneuvoston julkaisuja 2025:85)

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulakia, terveydenhuoltolakia ja lakia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta. Lisäksi ehdotetaan annettavaksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä sekä laki valtion kasvatustaloksista ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista kumottaisiin. Sisäministeriö lausuu hallituksen esityksestä hallinnonalansa näkökulmasta.

Sisäministeriö pitää ehdotettuja muutoksia ja niiden tavoitteita kokonaisuutena arvioiden välttämättöminä. Uudistuksella mahdollistetaan lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille nykyistä riittävämmät toimivaltuudet tehdä kasvatustyötä ja suojella lasta. Perhe- ja laitoshoidossa olevat lapset ovat erityisen suojelun tarpeessa, koska heidän kasvuolosuhteissa on jo ollut kehitystä ja hyvinvointia vaarantavia, vakaviakin tekijöitä. Lastensuojelun tärkein tehtävä on suojella lasta, myös häneltä itseltään.

Sisäministeriö Inrikesministeriet

Muutosten taustalla on ollut aito toimintaympäristön muutos ja lasten pahoinvoinnin polarisoituminen, joihin tämän hetken sääntelyn keinoin ei ole voitu vastata riittävästi. Sisäministeriö on osallistunut ehdotettujen muutosten valmisteluun työryhmätyössä (STM:n raportteja ja muistioita 2025:4 Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistaminen). Työryhmän työskentelyn aikana kuultiin eri toimijoita käytännön ongelmien tunnistamiseksi. Sisäministeriön esittämät näkemykset on otettu huomioon pääsääntöisesti hyvin.

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kasvatukselliset toimet ja sijaishuollon aikana lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset

Esityksessä selkiytetään sijoitetun lapsen kasvatuksellisen rajaamisen ja erityistä suojelua turvaavien rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa. Lapsen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen turvaaminen tarkoittaa myös sekä kasvatuksellisia että rajoittavia keinoja, joita on voitava käyttää oikea-aikaisesti lapsen suojaamiseksi haavoittuvassa elämäntilanteessa ja iässä. Sijoitetun lapsen tasapainoisen kehityksen turvaaminen edellyttää samoja suojaavia kasvatustoimia kuin tavanomaisessa perheessä asuva lapsi tarvitsee ja saa. Kasvatuksellisia rajoja asettamalla voidaan osaltaan turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö tilanteissa, joissa lapsella ei ole eikä tulevaisuudessa ole kykyä toimia omien etujensa mukaisesti keskenään kehityksensä takia. Useat kokemusasiantuntijat ovat jälkikäteen kertoneet kokeneensa kasvatuksellisen rajojen tuovan turvaa, vaikka he olisivat aikoinaan pitäneet niitä tarpeettomina, jopa vastustaneet niitä. Tätä kasvatustyötä ei tulisi sekoittaa julkisen vallan käyttöön.

Hallituksen esityksessä lastensuojelulakiin 4 a ja b §:ään ehdotetut muutokset selkeyttävät nykytilaa ja parantavat keinoja suojella sijoitettua lasta. Ehdotetuilla 4 b §:n muutoksilla, kuten eräiden aineiden, esineiden ja viestintävälineiden poisotoilla, voidaan suojata lasta itseään, edistää lapsen edellytyksiä rikoksettomaan elämään ja parantaa sijoituspaikan ja siellä olevien.

Erityisen myönteistä on, että ehdotetussa 4 b §:ssä on esitetty mahdollisuus ottaa lapselta pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet ja hyödykkeet tietyin edellytyksin. Tällaisia suhteettoman suuria rahavaroja tai omaisuutta voidaan käyttää rikollisen toiminnan jatkamiseksi vielä sijoituspaikasta käsin. Sosio-ekonomiseen asemaan nähden runsaat selvittämättömät rahavarat tai arvokas omaisuus, kuten kalliit merkkivaatteet (ns. luksustuotteet), voivat olla merkki lapsen osallistumisesta rikolliseen toimintaan. Ne ylläpitävät kiinnittymistä rikolliseen toimintaan, jopa jengikulttuuriin. Arvokasta omaisuutta voidaan käyttää maksuvälineenä, vaihdannanvälineenä järjestettäessä hatkaamista tai hankittaessa päihteitä. Tällainen omaisuus voi olla myös rikollisella toiminnalla tai lapseen sosiaalisten alustojen kautta yhä kohdistuvan jatkuvan hyväksikäytön kautta hankittuja (esim. grooming, seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskauppa) tai lapsi voi syyllistyä erilaisiin rikoksiin (esim. kätkemisrikos, rahanpesu) pitäessään tällaista omaisuutta hallussaan. Omaisuuden luonteen tunnistaminen ja sen alkuperän puheeksiotto auttaa lastensuojelun tavoitteen toteutumista.

Lastensuojelulain luvussa 11 on säädetty sijaishuollon aikana lapsen erityistä suojelua turvaavista rajoituksista, kuten yhteydenpidon rajoituksista, aineiden ja esineiden poisottamisesta lastensuojelulaitoksessa (voimakeinojen käytöstä), henkilötarkastuksesta – ja

Sisäministeriö Inrikesministeriet

katsastuksesta, kiinnipitämisestä erilaisissa tilanteissa. Ehdotetut toimivaltuudet vastaavat käytännön haasteisiin ja ovat tarpeellisia.

Kuntouttava suljettu palvelu ja erityinen huolenpito (EHO)

Sisäministeriö on osallistunut uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua ehdottaneen valmistelutyöryhmän työhön ja kannattaa esitettyä. Uusi laitospalvelu vastaa käytännössä tunnistettuihin tarpeisiin ja parantaa yhteiskunnan keinoja suojella haastavimmissa tilanteissa olevia lapsia oman edun vastaiselta ja/tai muiden turvallisuutta vahingoittavalta käytökseltä. Nykyiset lastensuojelupalvelut eivät vastaa riittävän monipuolisesti sijoitettavien lasten palvelutarpeeseen ja toimintaympäristön muutokseen. Esimerkiksi lapsen itselleen haitallisen ja muiden turvallisuutta vaarantavan toiminnan on saattanut pysäyttää vasta rikosvastuukä, kun hän on määrätty matkustuskieltoon, tutkintavankeuteen tai tullut tuomituksi jopa vankeuteen. Systeemitasolla nykyiset asteittain kovenevat viranomaisten ns. interventiot ovat siis voineet mahdollistaa lapsen rikoskierteen jatkumisen, kun riittävän ajoissa ei ole ollut riittävän tehokkaita keinoja.

Sisäministeriö pitää välttämättömänä, että uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu otetaan käyttöön ja haastavimmassa erityisen suojelun tarpeessa olevan lapsen rikos- ja päihdekierre pystytään katkaisemaan siten, ettei lapsi pääse karkaamaan sijoituspaikasta itselleen haitallisiin olosuhteisiin taikka jatkamaan vakavaksi katsottavaa rikollista tai päihdekäyttäytymistä sijoituspaikasta käsin. Riittävän tehokkailla ja oikea-aikaisilla toimilla voitaisiin vaikuttaa lapsen rikollisiin tekoja ilmentävään käyttäytymiseen ja hänet saataisiin pois rikollisten vaikutuspiiristä.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu voisi siis johtaa nopeammin lapsen edun toteutumiseen ja lastensuojelun tavoitteisiin, sillä lapsi pääsisi pitkäkestoisten moniammattillisten kuntouttavien palveluiden (ml. koulutuksen) piiriin. Kuntouttavan suljetun laitospalvelun ryhmien tulee olla riittävän pieniä lastensuojelullista ja turvallisuussyistä sekä sen ehkäisemiseksi, etteivät palvelussa olevat lapset verkostoidu laajemmin rikolliseen maailmaan toistensa kautta. Lisäksi palvelun luonteen vuoksi on välttämätöntä, että palvelu on julkisesti tuotettu, riittävästi resursoitu ja valvontajärjestelmä on järjestetty tiiviiksi väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Ehdotetussa lastensuojelulain 49 a §:ssä on säädetty edellytyksistä sijoittaa lapsi kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Palvelun käyttökynnys on asetettu perustellusti korkeaksi, sillä se on käytännössä viimesijainen sijaishuollon palvelu. Toisaalta on hyvä, ettei käytön edellytyksenä ole, että muita palveluita tulisi käyttää ensin, sillä lapsen tilanne voi eskaloitua nopeastikin ja tällöin tarvitaan nopeaa interventiota. Sosiaaliviranomaisella tulee olla mahdollisuus tehdä kokonaisarviointi lapsen tilanteesta ja tuen tarpeesta.

Lähtökohtaisesti kuntouttava suljettu palvelu olisi tarkoitettu yli 12-vuotiaille, mutta erityisistä syistä siihen voitaisiin sijoittaa myös alle 12-vuotias. Ehdotus on kannatettava. Valitettavasti tälläkin hetkellä on havaintoja, joissa jopa 10-12-vuotias on tehnyt tai osallistunut suhteellisen vakavien rikoksien tekemiseen toistuvasti, esimerkiksi itselleen taloudellista etua saadakseen. Kysymys voi olla myös lapsen hyväksikäytöstä, houkuttelusta tai pakottamisesta rikolliseen toimintaan, josta irtautuminen ei ole helppoa. Toisaalta harkinnassa olisi otettava huomioon, että hyvin nuoren lapsen sijoittaminen samaan paikkaan

Sisäministeriö Inrikesministeriet

vaativammassa tilanteessa olevien teini-ikäisten lasten kanssa ei edistäisi hyvin nuoren lapsen kehitystä. Pahimmillaan se voisi lisätä lapsen verkostoitumista entistä syvemmin rikolliseen maailmaan. Täsmällistä ikärajaa tärkeämpää on kokonaisvaltainen arvio lapsen tilanteesta.

Sisäministeriö pitää kannatettavana, että lapsi voi olla palvelussa niin pitkään kuin hänelle on tarpeen. Yhtä lailla tärkeää on, että palvelusta voi siirtyä asteittain vähemmän suljettujen palveluiden piiriin ja kokeilla elämänhallintataitojen kehittymistä. Kyse ei ole rikosprosessissa tarkoitetusta rangaistuksesta, vaan lapsen suojelutarpeesta häntä vakavasti haavoittavassa tilanteessa. Yli 15-vuotiaiden osalta poliisi voi käyttää soveltuvin osin pakkokeinoja (esim. pidättäminen, matkustuskielto jne.) edellytysten täytyessä, mutta tällöinkään poliisin keinot eivät tue lasta pysyvästi rikoksettomaan elämään. Alle 15-vuotiaiden osalta poliisilla ei ole tehokkaita pakkokeinoja rikoskierteiden katkaisemiseen. Rikoskierteestä tai rikollisverkoston (ml. katujengit) vaikutuspiiristä irrottautuminen voi olla hyvin vaikeaa ilman riittävän suljettua lastensuojelullista palvelua.

Sisäministeriö pitää perusteltuna, että suljetun laitospalvelun turvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, koska palveluun sijoitettaisiin vaativimmassa tilanteissa olevat tai väkivaltaa käyttävät lapset. Hallituksen esityksen mukaan lausuntopalautteen takia poistettiin turvatarkastusta koskevat ehdotukset. Myös kuntouttavan suljetun palvelun turvallisuusjärjestelyjen erityisestä säätelystä on luovuttu. Ottaen huomioon uuden kuntouttavan suljetun palvelun luonne ja kohderyhmä sisäministeriö pitää perusteltuna, että asian valmistelua jatketaan sosiaali- ja terveysministeriössä sekä lasten että henkilöstön turvallisuuden varmistamiseksi. Jo nyt on ollut julkisuudessa esimerkki, joissa rikolliset toimijat ovat noutaneet lapsen sijaishuoltopaikastaan. Ehdotettu palvelu tulisi todenköisesti sijaitsemaan syrjässä suurimmista kaupunkikeskuksista, ja siten avunsaaminen voisi kestää. Lisäksi palveluun voidaan tuoda päihteitä ja esineitä myös velaksi, joka vaikeuttaa lapsen irtautumista myös rikollisesta toiminnasta. Siten on välttämätöntä, että palvelulla tulee olla riittävät keinot estää päihteiden ja esineiden saapuminen sijoituspaikkaan.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan muiden lastensuojelulakiin ehdotettujen muutosten myötä kuntouttavan suljetun laitoksen tarve voi vähentyä nykytilaan nähden, koska muilla ehdotuksilla parannetaan sosiaalihuollon viranhaltijan ja lastensuojelulaitoksen henkilöstön keinoja estää lapsi karkaamasta sijaishuoltopaikasta ja palauttaa tämä. Lisäksi erityistä huolenpitoa (jatkossa EHO) koskevat ehdotetut muutokset parantavat osin nykytilaa. EHO ei ole ollut riittävän pitkäkestoinen interventio, jotta lapsi olisi pysyvästi irtautunut itselleen haitallisesta käyttäytymisestä. Lisäksi pääsy erityiseen huolenpitoon ei ole toteutunut riittävän nopeasti lapsen akuutin tarpeeseen nähden, koska moniammatillisen arviointi on kestänyt ja jonot ovat olleet pitkiä. Joissakin tapauksissa lapselle on kertynyt isotkin rikosoikeudelliset vastuut, kun hän on jatkanut rikosten tekemistä odottaessaan pääsyä erityiseen huolenpitoon.

Epävarmaksi jää, miten voimassa olevasta EHO-säätelystä poistettava sijoitusssyy ”vakava päihde- tai rikoskierteen katkaiseminen” tulee vaikuttamaan käytännössä lasten pääsyyn EHO-palvelujen, sillä uuden kuntouttavan suljetun laitoksen paikkoja ei olisi paljoa. Lisäksi hyvinvointialueilla ei ole edelleenkään riittävästi päihdepalveluita alaikäisille. Huolena on myös, että etenkin säädösmuutosten voimaantultua alkuvaiheessa pääsy erityiseen huolenpitoon vaikeutuu, sillä paikkoja ei vapaudu yhtä nopeasti kuin aiemmin. Pidemmällä aikavälillä määräaikaisuuden pidennys tullee ehkäisemään EHO-jaksojen uusintatarvetta.

Lapsen etsintä ja palauttaminen

Kokonaisuutena arvioiden kuntouttava suljettu palvelu, EHO-jakson pidentäminen ja 11 luvussa ehdotetut rajoitussäännökset (esim. 68 ja 68 a §:t) vastaavat tunnistettuihin kehittämistarpeisiin, vähentävät todennäköisesti laitoksesta luvattu poistumisia ja parantavat lastensuojelulaitoksen henkilöstön toimivaltuuksia lasta palautettaessa lastensuojelulaitokseen. Ne ovat siten kannatettavia. Sijoitetut lapset näkyvät yliedustettuina niin rikoksentehtäjinä kuin rikoksen uhreina omaisuus-, väkivalta-, huumausaine- ja seksuaalirikoksissa ennen sijoituspaikkaan joutumista, mutta myös sieltä karkaamisensa aikana. Eri selvitysten mukaan sijoituspaikasta karanneet lapset käyttävät myös laittomia päihteitä, joiden hankkimista rahoitetaan rikollisin keinoin.

Kiinniotosta (69 b § sis. kiinnipito-oikeus, henkilöntarkastus, asuntoon tai olinpaikkaan pääsy) ja kiinniotetun kuljetuksesta (69 c § sis. henkilöntarkastus, esineiden poisotto, kuljetuksen aikana kiinnipitäminen) säätäminen parantaa toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön mahdollisuuksia palauttaa karannut lapsi takaisin sijoituspaikkaansa. Hallituksen esityksen perusteluissa on kuvattu pääosin selkeästi eri tahojen roolit ja ehdotetut muutokset selkeyttäisivät pääosin nykytilaa.

Muutosten myötä vastuuviranomaisella ja hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi itsenäiset toimivaltuudet suoriutua pääsääntöisesti vastuulleen kuuluvista tehtävistä. Jo kiinnipito-oikeuden mahdollisuus (sanallisen motivoinnin tehosteena) olisi omiaan vaikuttamaan siihen, että lapsi palaisi takaisin sijoituspaikkaansa. Tällöin poliisin rooliksi jäisi virka-avun antaminen niissä tilanteissa, joissa poliisia välttämättä tarvitaan eli vastuuviranomaista tai -toimijaa estettäisiin suorittamasta tehtäväänsä. Erikseen henkeä ja terveyttä vaarantavissa tai muissa kiireellisissä tilanteissa tulisi jatkossakin tehdä hätäilmoitus hätäkeskukseen. Poliisin virka-apua koskevaa pykälää käsitellään tarkemmin myöhemmin.

Hallituksen esityksessä esitetään uutta keinoa löytää sijoituspaikasta luvatta poistunut lapsi paikantamalla. Hätäkeskuksella olisi oikeus pyytää teleyritykseltä lastensuojelulaitoksesta luvatta poissaolevan lapsen liittymän, päätelaitteen sijaintitiedot ja tiedot liittymän tunnisteesta erikseen säädetyin perustein (sähköisen viestinnästä palveluista annetun lain 321 § 2 momentti) ja sijoittajajähyvinvointialueen ja Ahvenanmaan maakunnan lastensuojeluviranomaisella olisi oikeus saada nämä tiedot hätäkeskuslaitokselta (lastensuojelulain 69 a §). Sisäministeriö kannattaa ehdotuksen tavoitetta ja näkee ehdotettujen pykälien madaltavan paikannuksen kynnystä hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla. Ehdotetut pykälät koskevat oikeutta saada paikantamista koskevia tietoja ja säädöskohtaisissa perusteluissa ilmenee selkeästi, kenellä on virkavastuu arvioida paikantamista koskevien edellytysten täyttyminen.

Jos lapsen palauttamista koskevaan tehtävään osallistuu useampi viranomainen (sosiaaliviranomainen, hätäkeskuslaitos, poliisi), paikantamista koskevan pyynnön (tai paikannuksen) tulee tehdä johtovastuussa oleva viranomainen. Muutoin vaarana on useita samanaikaisia paikantamisia. Kun paikantamista koskeva pyyntö (=perusteltu käsitys) tehdään hätäkeskukselle, se tulee tehdä siten, että se voidaan todentaa jälkikäteen oikeusturvanäkökulmien takia. Poikkeuksellisissa tilanteissa voidaan toimittaa todennettava

Sisäministeriö

Inrikesministeriet

pyyntö jälkikäteen (vrt. virka-apupyyntö). Hätäkeskukselta tukitoimia pyytävä viranomainen käyttää muuta yhteyttä, esimerkiksi Virve-yhteyttä, jotta hätäkeskus voi varmistua paikannuksen pyytäjistä ja tämän toimivallasta.

Sisäministeriö toteaa, että lapsen palauttamista koskevien lakimuutosten käyttöönotto edellyttää lapsen palauttamista koskevasta yhteistyöstä ja -käytänteistä sopimista ja yhteistä ohjeistusta toimivaltaisten viranomaisten kesken. Käytetty runsas viittaustekniikka voi aiheuttaa jossakin määrin haasteita käytännön soveltamisen kannalta, jonka takia toimivaltaisten viranomaisten yhteisesti sopimat käytänteet edesauttaisivat uusien säännösten soveltamista.

Poliisin virka-apu (Lastensuojelulain 69 e §)

Sisäministeriö pitää kannatettavana, että poliisin antamaa virka-apua koskeva sääntely on koottu yhteen, uuteen ehdotettuun 69 e §:ään. Virka-avun sisällöstä on myös tarkoituksenmukaista säädellä nykyistä tarkemmin, jotta se vastaa havaittuihin ongelmiin koskien lastenkodista luvatta poistuneiden palauttamista. Itse pykälä on muotoiltu lausuntokierroksen jälkeen osin uudelleen eikä sisäministeriö ole osallistunut sen valmisteluun.

Hallituksen esityksen lastensuojelulain 69 a §:n mukaan päävastuu luvattomasti lastensuojelulaitoksen lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi on hyvinvointialueella ja laitoksella. Ehdotetun 69 a §1 momentin mukaan lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen kuljettamisen. Edelleen 4 momentin mukaan lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. 69 d 1 momentin mukaan lapsen etsinnän ja palauttamisen perhehoitoon tekisi toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Näille on luotu toimivaltuudet 69 b – d §:issä.

Uuden pykälän tavoitteena on selkeyttää poliisin antaman virka-avun sisältöä ja velvoittavuutta. Perusteluissa tuodaan esiin virka-aputarpeen välttämättömyys eli sen viimesijaisuus. Lähtökohtaisesti vastuutoimijan tulee järjestää toimintansa siten, ettei virka-apuun tarvitse turvautua säännönmukaisesti, esimerkiksi riittämättömien henkilöresurssien takia. Kuten edellä todettiin, poliisin resursseja tulee käyttää vain niihin virka-aputehtäviin, joissa poliisia tarvitaan välttämättä. Vain siten poliisilla säilyy toimintaedellytykset hoitaa poliisin kiireelliset tehtävät (joihin kuuluu myös tilanne, jossa on laitoksesta luvatta poistunut lapsi on välittömässä ja akuutissa hengen ja terveyden vaarassa).

Ehdotettu 69 e § 1 momentissa määritellään sosiaaliviranomaisen toimivallasta saada poliisilta virka-apua sekä lastensuojelulaitoksista että perhekodista luvatta poissaolevien kiinniottamisessa ja kuljettamisessa. 2 momentissa säädellään lastensuojelulaitoksen henkilön toimivallasta pyytää virka-apua ja tilanteista, joissa he voivat saada virka-apua. Näiltä osin ei ole huomautettavaa.

Pykälän 3 momentissa säädetään virka-avun pääperiaate eli toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Tämä on kannatettavaa. Toisin kuin perustelussa (s. 150, 3 momentti) todetaan, virka-avun lähtökohta on aina se, että

Sisäministeriö Inrikesministeriet

poliisi avustaa virka-avun pyytäjää. Lasta etsivän henkilön on siis aina oltava itse paikalla, kun poliisi antaa virka-apua.

Lisäksi 3 momentissa kuvataan tilanteita, joissa toimenpide ”*voi estyä*”. Tämä jättää tulkinnan varaa. Onnistuneempaa olisi, että 3 momentissa kuvataan selkeästi estymisen edellytykset eikä niitä jätettäisi subjektiivisen ja varsin abstraktin arvion varaan. Momentin 3 jälkimmäinen lause tulisi poistaa tai muotoilla uudelleen. Turvallisuudelle ei ole selkeää määritelmää, ja sitä parempi ilmaisu olisi hengen tai terveyden vaara tilanteissa, joissa lapsi sekavan tai uhkaavan käytöksen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita.

Pykälän 4 momentissa velvoitettaisiin poliisi kuljettamaan 2 momentin 5 kohdan (viittaus 69 c 3 momenttiin) tilanteissa. Viittaustekniikka on varsin pitkä, ja se vaikuttaisi olevan järkevästi rajattu vain niihin kaikkein haastavampiin tilanteisiin, joissa poliisi on jo antamassa virka-apua ja lapsen kuljettamisen aikana lasta on jouduttu pitämään kiinni lapsen käyttäytymisen perusteella. Varsinainen 5 momentti ja perustelut ovat ristiriidassa. Pykälässä puhutaan kuljettamisesta ja perusteluissa avustavasta roolista. Edellä todetusti, virka-apua antaessaan poliisi ei kuljeta itsenäisesti, vaan avustaa ”päävastuullista toimijaa” turvaamalla kuljetusta. Joissakin tilanteissa voi olla perusteltua, että lapsi kuljetetaan poliisiautossa, mutta tällöinkin tehtävässä päävastuussa olevan sosiaaliviranomaisen tai lastensuojelulaitoksen henkilöstön olisi oltava paikalla puheyhteydessä lapsen kanssa. Poliisilla tulee olla aina harkintavalta, millä tavalla (keinoilla) se virka-apua antaa. Lisäksi poliisia velvoittava 4 momentti on muotoiltu hyvin laajaksi: poliisin virka-apu koskisi kuljettamista lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen, ei lähimpään lastensuojelulaitokseen. Tämä voisi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi toisella puolella Suomea olevaa valtiokoulukotia. Siten se voisi tarkoittaa pitkiäkin kuljetusmatkoja, joka voisi vaarantaa kiireisenä aikana poliisin kiireellisten tehtävien hoitamista. Vaikka perusteluissa on korostettu sitä, ettei poliisia ei voida käyttää kuljetusresurssina, lähtökohdan tulisi ilmetä perusteluiden sijaan pykälässä. Valmisteluaikana sisäministeriö ehdotti pykälään lisäystä: ”jos se on poliisin tehtäviä vaarantamatta mahdollista”, kuten esimerkiksi tartuntatautilain 89 §:ään tehtiin. Näillä perusteilla 69 e § 4 momentin ”on velvollinen kuljettamaan” tulisi kirjata ”voi kuljettaa”. Erikseen sisäministeriö toteaa, että poliisille ei ole osoitettu lisäresurssia uuden kuljetusvelvoitteen hoitamiseksi, ja huolenaiheena on, että ehdotettu muutos vaarantaisi poliisitehtävien hoitoa velvoittavassa muodossaan.

Lopuksi

Sisäministeriö kiinnittää huomiota, että lakimuutokset ja uudet toimivaltuudet edellyttävät kattavaa oikeudellisen ja käytännön koulutusta toimijoille sekä riittävää valvontaa lasten edun ja oikeuksien turvaamiseksi.

Poliisiylitarkastaja Heidi Kankainen